
ЗОЛОТИЙ ЖУК

*Погляньте! Він стриба, мов божевільний.
Тарантул укусив його...*

“Всі помиляються”

Багато років тому мені довелося близько познайомитися з таким собі Вільямом Леграном. Він походив зі старовинної гугенотської¹ родини та колись був багатим, однак невдачі, які наступали мало не на п'яти одна одній, довели його до злиднів. Щоб уникнути принижень, пов'язаних з утратою багатства, він залишив Новий Орлеан, місто своїх предків, і оселився зрештою на Селівановому острові, неподалік від Чарльстона в Південній Кароліні.

Це дуже дивний острів. Він простягається завдовжки милі на три і складається практично лише з морського піску. Ширина його ніде не перевищує чверті милі. Від материка він відокремлений ледь помітною протокою, вода в якій силоміць прокладає собі шлях крізь баговиння і густий очерет — притулок болотяних куріпок. Дерев на острові мало, і ростуть вони погано. Справжні дерева не трапляються зовсім. На заході острова, де височить форт Моултрі й стоять декілька жалюгідних будівель, заселених у літні місяці міськими жителями, котрі рятуються від лихоманки і чарльстонської пилюки, можна побачити колючу карликову пальму. Зате весь острів, якщо не рахувати цього західного мису й білої та твердої, мов камінь, піщаної облямівки на узбережжі, вкри-

¹ *Гугеноти* — французькі протестанти-кальвіністи XVI—XVII ст., яких переслідували католицька церква й уряд. (*Тут і далі — прим. ред.*)

тий густими хащами запашного мирту, що його вельми цінують англійські садівники.

Кущі його часто досягають п'ятнадцяти — двадцяти футів, утворюючи суцільну гущавину, яка наповнює повітря важкими пахощами і майже непрохідна для людини. У глибині заростів мирту, ближче до східного, віддаленого від материка краю острова, Легран спорудив хатину, де і мешкав, коли я, волею випадку, заприятелював з ним. Знайомство швидко переросло у дружбу. Багато що в характері відлюдника викликало цікавість і повагу. Я виявив, що він чудово освічений і має незвичайні здібності, але водночас заражений мізантропією і страждає від хворобливого стану розуму, по чергово впадаючи то в захопленість, то в депресію. У Леграна було безліч книг, але він рідко брав їх до рук, вважаючи за краще ходити на лови й рибалити або ж блукати узбережжям та миртовими заростями у пошуках раковин і комах. Його колекції комах позаздрив би Сваммердам¹. У цих мандрах Леграна зазвичай супроводжував старий негр Юпітер. Його відпустили на волю ще до розорення родини; проте ні погрозами, ні обіцянками Юпітера не можна було переконати, щоб він позбувся священного, як він вважав, обов'язку всюди приглядати за своїм “масою Віллоу”. Цілком можливо, втім, що родичі Леграна, стурбовані його психічною неврівноваженістю, підтримували в Юпітері цю завзятість, аби не залишати відлюдника зовсім без нагляду.

Зими на широті Селліванового острова рідко бувають дуже суворими, восени розпалювати вогонь у приміщенні не доводиться майже ніколи. Однак у середині жовтня 18... року видався незвично холодний день. Перед самим заходом сонця я пробрався крізь вічнозелені зарості до хатини друга, якого не бачив уже декілька тижнів. Я мешкав у Чарльстоні — це дев'ять миль від острова, і зручність сполучення в ті дні значно поступалася

¹ *Ян Сваммердам* (1637—1680) — голландський науковець, що досліджував дрібних тварин і рослини.

нинішній. Діставшись до хатини, я постукав, як завжди, і, не отримавши відповіді, розшукав у потаємному місці ключ, відімкнув замок і увійшов. У каміні палав вогонь. Це було несподівано і вельми доречно. Я зняв пальто, сів у крісло ближче до розжарілих полін, і почав терпляче чекати повернення господарів.

Вони прийшли незабаром після настання темряви і щиро мені зраділи. Юпітер, широко усміхаючись, заходився поратися по господарству, готуючи на вечерю болятих куріпок. У Леграна був черговий напад захопленості — не знаю, як точніше визначити його стан. Він знайшов двостулкову мушлю, якої не зустрічав раніше, і, що найбільше його тішило, вистежив і за допомогою Юпітера спіймав жука, за його словами, досі невідомого науці. А далі сказав, що завтра хоче почути мою думку про цю знахідку.

— А чому не сьогодні? — запитав я, потираючи руки біля вогню і подумки посилаючи до біса всіх жуків на світі.

— Якби я знав, що ви тут! — вигукнув Легран. — Але ж ми так давно не бачилися. Звідкіля я міг знати, що ви завітаєте саме сьогодні увечері? Коли ми з Юпітером поверталися додому, то зустріли лейтенанта Дж. з форту, і я, хтозна для чого, тимчасово віддав йому того жука. Отож зараз жука у мене немає. Заночуйте у нас, а вранці, як тільки зійде сонце, ми пошлемо за ним Юпа. Це просто неймовірно!

— Що саме? Схід сонця?

— До біса сонце! Я — про жука! Він сліпучо золотий, розміром з чималенький лісовий горіх, і на спині у нього три плямочки, чорних, мов смола. Дві круглих вище й одна подовгаста донизу. А *вусики* і голову...

— Та де ж там та голова, маса Вілл, послухайте мене, — втрутився Юпітер, — жук увесь золотий, чисте золото, і ззовні, й усередині; тільки ось плями на спинці. Такого важкого жука я ще в житті не бачив.

— Припустимо, все це так, і жук з чистого золота, — відповів Легран, як мені здалося, серйознішим тоном,

аніж того вимагали обставини, — але чому ж, Юпе, ми повинні через це їсти підгорілу вечерю? Справді, жук такий, — продовжував він, звертаючись до мене, — що я майже ладен погодитися з Юпітером. Надкрилля випромінюють яскравий металевий блиск — у цьому ви самі зможете завтра пересвідчитися. Поки що я покажу, який він на вигляд.

Легран сів за столик, де було перо і чорнильниця. Паперу не знайшлося. Він пошукав у шухляді, але й там нічого не виявив.

— Не біда, — прорік він нарешті, — обійдуся цим. Він витягнув із кишені жилета дуже брудний аркуш паперу й, узявши перо, став нашвидкуруч малювати. Допоки він був цим зайнятий, я продовжував грітися, бо все ще не відігрівся з дороги. Легран закінчив малюнок і простяг мені, не підводячись зі стільця. У цю хвилину від вхідних дверей почувся гучний гавкіт і дряпання. Юпітер розкрив їх, і величезний ньюфаундленд Леграна увірвався до кімнати й бурхливо привітав мене, поклавши лапи мені просто на плечі; я потоваришував з ним ще впродовж попередніх відвідин. Коли він угамувався, я поглянув на папір, який увесь час тримав у руці, й, правду кажучи, був досить таки спантеличений малюнком приятеля.

— Що ж, — сказав я, надивившись удосталь, — справді дивовижний жук. Зізнаюся, цікава знахідка, я ніколи раніше не бачив нічого подібного. Здається, найбільше цей *жук* скидається на череп, який прийнято зображати на емблемах. Та що там скидається... Справжнісінький череп!

— Череп? — відгукнувся Легран. — Мабуть, так і є, особливо на моєму малюнку. Загальна форма овальна. Дві чорні плямочки зверху нагадують очні ямки, чи не так? А нижню подовжену плямочку можна визнати за оскал черепа.

— Можливо, що і так, Легране, — сказав я, — але малюєте ви слабенько. Я волів би зачекати зі своїми судженнями про того жука, доки не побачу його на власні очі.

— Як забажаєте, — відповів він із певною досадою, — але, здається, я малюю непогано, принаймні, *звик так вважати*. У мене були чудові вчителі, й дозволю собі зауважити, чогось я таки від них навчився.

— У такому випадку ви обдурюєте мене, любий друже, — виголосив я. — Ви намалювали правдоподібний череп, я готовий навіть припустити, хоч і цілковитий профан в остеології¹, що ви намалювали *чудовий* череп, і коли ваш *жук* справді схожий на нього, то це — найдивовижніший *жук* на світі. *Жук* із таким виглядом має викликати майже містичні відчуття. Я не сумніваюся, що ви назвете його *Scarabaeus caput hominis*, тобто у перекладі з латини “жук — людська голова” або щось на кшталт цього; природничі науки кишать подібними назвами. Гаразд, але де ж у нього *вусики*?

— *Вусики*? — повторив Легран, якому наша суперечка чомусь зіпсувала настрій. — Хіба ви не бачите? Я намалював їх точнісінько, мов справжні. Гадаю, ви не могли б вимагати кращого навіть від професійного художника.

— Гаразд, гаразд, — сказав я, — можливо, ви і намалювали, Легране, але я їх чомусь не бачу. — І без подальших зауважень віддав малюнок, остерігаючись розсердити його. Мене здивувало його несподіване обурення. Я не міг зрозуміти, що так роздратувало Леграна. На його малюнку не було жодних *вусиків*, і жук, мов дві краплі води, *нагадував* череп.

Він із незадоволеним виглядом узяв у мене папір і вже зіжмакав, маючи намір, певне, кинути у вогонь, коли щось на малюнку раптом привернуло його увагу. Легран спершу побагрянів, а відтак зблід, мов крейда. Якийсь час він розглядав свій малюнок, неначе вивчаючи його. Потім встав і, взявши зі столу свічку, пересів на скриню в іншому кінці кімнати. Там він знову втупився у папір, повертаючи його то так, то інакше, але зберігав

¹ *Остеологія* — розділ анатомії, що вивчає форму та будову кісток у взаємозв'язку з їхньою функцією.

мовчанку. Хоча його поведінка була дивною, я визнав за краще теж мовчати; скидалося на те, що він занурювався у похмурий настрій. Легран витяг із кишені гаманець, дбайливо заховав туди малюнок, згодом поклав гаманець до шухляди і замкнув її на ключ. Мій друг неначе прокинувся, хоча колишне пожвавлення вже не повернулося до нього. Він не був похмурий, однак його думки десь блукали. Неуважність Леграна зростала, і мої спроби розважити його не мали успіху. Спершу я мав намір заночувати в гостях, як траплялося вже не раз, але, зважаючи на настрій господаря, вирішив повернутися додому. Легран мене не затримував; однак, прощаючись, потис руку сердечніше, аніж зазвичай.

Десь через місяць, упродовж якого я не мав ані найменших звісток про Леграна, мене відвідав у Чарльстоні Юпітер. Я ніколи не бачив старого добряка-негра таким пригніченим, і мене охопила тривога: чи не трапилося з моїм приятелем чогось лихого?

— Що там у вас, Юпе? — запитав я. — Як поживає твій господар?

— Щиро кажучи, маса, він нездоровий.

— Нездоровий? Ти лякаєш мене! На що він скаржиться?

— У тому-то і штука! Ні на що він не скаржиться. Але він дуже хворий.

— Дуже хворий, Юпітере? Чому ж ти відразу мені не сказав? Лежить у ліжку?

— Де там лежить! Та його і з собаками не наздоженеш! У тому-то і біда! Ох, болить у мене душа! Бідолашний мій маса Вілл!..

— Юпітере, я все-таки хочу знати, в чому річ. Ти сказав, що твій господар хворий. А він не казав тобі, що у нього болить?

— Не гнівайтесь, маса. Не знаю, що з ним скоїлося. Я так само можу запитати у вас, чому маса Вілл цілісінькими днями ходить, втупившись у землю, а сам весь білий, мов гусак? І чому він весь час лічить?

— Що робить?

ЗМІСТ

Золотий жук (<i>переклад Андрія Пехника</i>)	3
Вбивства на вулиці Морг (<i>переклад Андрія Пехника</i>)	40
Викрадений лист (<i>переклад Андрія Пехника</i>)	77
Це ти (<i>переклад Галини Пехник</i>).....	99
Овальний портрет (<i>переклад Галини Пехник</i>)	114
Колодязь і маятник (<i>переклад Андрія Пехника</i>)	118
Падіння у Мальстрем (<i>переклад Галини Пехник</i>)	133
Окуляри (<i>переклад Андрія Пехника</i>)	151
Три неділі на тижні (<i>переклад Галини Пехник</i>)	176
Жабка (<i>переклад Галини Пехник</i>).....	184
Маска Багряної смерті (<i>переклад Андрія Пехника</i>)	194
Крук (<i>переклад Григорія Кочура</i>)	201
Ельдорадо (<i>переклад Григорія Кочура</i>)	205